Εισήγηση στην εκδήλωση για την παρουσίαση του συλλογικού τόμου αφιερωμένου στη μνήμη της Καίτης Παπαρρήγα-Κωσταβάρα

Ντ. Βαΐου, Γ. Πετράκη, Μ. Στρατηγάκη (επιμ.), (2021).

Έμφυλη Βία – Βία κατά των Γυναικών. Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Εκδόσεις Αλεξάνδρεια και Εργαστήριο Σπουδών Φύλου Παντείου

Τρίτη, 23 Νοεμβρίου 2021, 6:00 μ.μ.

Αμφιθέατρο Αντώνης Τρίτσης, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Αθηναίων

Χριστίνα Παπαδημητρίου, Σύμβουλος κοινωνικής στήριξης σε συμβουλευτικό κέντρο για γυναίκες θύματα έμφυλης βίας

Όσες και όσοι ασχολούμαστε ή εργαζόμαστε στον τομέα της ισότητας, των δικαιωμάτων και της βίας κατά των γυναικών, καλωσορίζουμε τον «Τόμο για την έμφυλη βία» ως πρώτη συλλογική επιστημονική έκδοση με πρωτότυπη θεματολογία και αναφορά στην Ελλάδα.

Οι ενότητες του Τόμου από τη μία πλευρά, συνοψίζουν τα κύρια θέματα της έμφυλης βίας από νομικής, κοινωνιολογικής, εννοιολογικής πλευράς, με κριτική φεμινιστική ανάλυση και από την άλλη ανοίγουν δρόμους για νέα ερευνητικά ερωτήματα και προβληματισμούς.

Σήμερα όσο ποτέ άλλοτε η έρευνα οφείλει να συμβάλλει στην εμβάθυνση της θεματολογίας του πολυπαραγοντικού και σύνθετου φαινομένου της βίας, να φωτίσει τις αθέατες πλευρές της και να προκαλέσει με επιστημονικό λόγο - θεωρία και έρευνα, την συζήτηση για τον έμφυλο χαρακτήρα και τις ποικίλες μορφές της βίας.

Χρειάζεται αφύπνιση γιατί η κοινωνία μας αλλάζει, ο κόσμος ενημερώνεται, η πληροφορία διαχέεται γρήγορα, αλλά είναι επιφανειακή και χειραγωγείται με μεγάλη ευκολία.

Η δική μας "ματιά" στα θέματα που πραγματεύεται ο τόμος, προέρχεται κυρίως από την εμπειρία της ομάδας των στελεχών στο Συμβουλευτικό Κέντρο της Αθήνας, τα τελευταία 10 χρόνια. Εκεί που ερχόμαστε σε επαφή με γυναίκες που καταθέτουν το προσωπικό τους βίωμα και μιλούν για την κακοποιητική σχέση με τον σύντροφο ή τον σύζυγο.

Γυναίκες που μοιράζονται το παράδοξο υπαρξιακό τους δίλλημα που για να αγαπήσουν, ή να κρατήσουν μια οικογένεια ενωμένη, πρέπει να θυσιάσουν τον ψυχικό τους κόσμο. Ένα κατ' ουσία ψευδοδίλλημα που μόνο μια, εξουσιαστική πατριαρχική κοινωνία, μπορεί να ενσταλάξει στα μέλη της.

Από την μία βλέπουμε γυναίκες, οι οποίες συχνά φαίνονται να είναι δυναμικές και ικανές. Γυναίκες που έχουν αναλάβει το σύνολο της καθημερινής οικογενειακής φροντίδας, πολλές φορές και της οικονομικής υποστήριξης του . Εκπληρώνουν στο ακέραιο τις υποχρεώσεις τους –γιατί η κακοποιητική σχέση είναι υποχρεώσεις χωρίς δικαίωμα στις γυναίκες και δικαίωμα χωρίς υποχρεώσεις στους συζύγους. Και όλα αυτά σε συνθήκες εκβιασμών, τρομοκρατίας, ξυλοδαρμών, εξυβρίσεων και προσκομμάτων κάθε φύσης.

Ερχόμαστε σε επαφή με αυτήν την διεγερτική, επώδυνη ένταση της γυναίκας που ελπίζει παραμένοντας στη σχέση, ότι έτσι θα περισώσει το όνειρο της συνεκτικής οικογένειας. Ο αγώνας είναι εξαρχής καταδικασμένος να επιφέρει ματαίωση και εξάντληση.

Η άλλη όμως όψη της γυναίκας, αυτή που είναι αθέατη όχι μόνο από τους «γύρω της» αλλά και από τον ίδιο της τον εαυτό, είναι η εύθραυστη, η εξαντλημένη, το συσσωρευτικό, χρόνιο τραύμα της.

Όταν ζεις με έναν κακοποιητικό σύντροφο, ο μόνος τρόπος να διαφύγεις, είναι παίρνοντας το μυαλό σου από αυτό που ζεις στο τώρα, και να το στρέφεις κάπου αλλού. Με τον τρόπο αυτό , αποσυνδέεσαι και μπορείς να αντέχεις αυτό που για όλους μας φαντάζει ανυπόφορο.

Για να την υποστηρίξουμε και να πλαισιώσουμε, αυτή η γυναίκα πρέπει να συνδεθεί με την πραγματικότητα, δηλαδή με τον τραυματισμένο εαυτό εντός της και να αντέξουμε και εμείς μαζί με αυτήν, τον πόνο, την ντροπή, την ενοχή που προκύπτει, στην αφήγηση του τραύματος.

Γιατί κάθε αφήγηση είναι μία επαναβίωση. Όμως το ότι πονάμε είναι ένδειξη ότι ζούμε.

Αυτό συνιστά για τη δουλειά μας, την ανάλυση των στοιχείων που συγκροτούν την μοναδική ιστορία κάθε γυναίκας και τα ευρήματα, μας καθοδηγούν σταδιακά στην απαρτίωση αυτού του κατακερματισμένου εαυτού.

Στόχος μας είναι να ενδυναμώσουμε την εσωτερική όψη των γυναικών και να αμφισβητήσουμε τον ψευδή εαυτό, στον οποίο παγιδεύτηκε από τα πατριαρχικά όνειρα των προγόνων της και όχι μόνον.

Στη διαδικασία αυτή, η φεμινιστική θεωρία και ανάλυση γίνεται το εργαλείο για την ευρύτερη ερμηνεία του προβλήματος ενώ παράλληλα η ενασχόληση με το ψυχικό τραύμα είναι το μέσον για να δώσουμε φωνή στην ταπεινωμένη "σιωπή", για να συμφιλιώσουμε την γυναίκα με τον χαμένο εαυτό της.

Η αφήγηση των γυναικών θυμάτων έμφυλης βίας και οι ιστορίες τους, διαπερνούν σχεδόν όλα τα θέματα του Τόμου. Επιβεβαιώνουν δε την ανάγκη, τα θέματα αυτά να προσφέρουν στην συμβουλευτική διαδικασία ένα θεωρητικό υπόβαθρο που ισχυροποιεί την οπτική του φύλου και θα γίνεται το μέσον για να μπορέσει η γυναίκα να ξεπεράσει τις ενοχές της και να συνδεθεί με την πραγματικότητα.

Αν και προσεγγίζουμε τα θέματα με την ίδια «ματιά» της φεμινιστικής ανάλυσης και συνομιλούμε μαζί σας επιστημονικά, ωστόσο, συγκροτούμε διαφορετικά πεδία γιατί η δουλειά μας είναι κυρίως να υποστηρίξουμε τις γυναίκες με τις δικές τους προτεραιότητες και ανάγκες στο εδώ και τώρα.

Στον τόμο αναγνωρίζουμε την ύπαρξη ενός διαλόγου ανάμεσα σε μας και σε σας και θα ήταν ευχής έργον να μας δοθεί η ευκαιρία να συνθέσουμε ερευνητικά, τις προβληματικές που μας απασχολούν μέσα από τις διαφορετικές οπτικές μας.

Σήμερα είμαστε σε θέση να αναζητούμε την σύνθεση αυτή, αναγνωρίζοντας πρωτίστως ότι τα ευρωπαϊκά προγράμματα και οι συνέργειες μας άνοιξαν δρόμους, οι νόμοι σηματοδότησαν αλλαγές και το γυναικείο κίνημα μαζί με γυναίκες φεμινίστριες σε θέσεις κοινωνικής επιρροής και ευθύνης, έβαλαν το θέμα της βίας στην πολιτική Ατζέντα.

Μια από αυτές ήταν η Καίτη Παπαρρήγα - Κωσταβάρα, που τιμούμε σήμερα.

Η παρουσίαση των άρθρων της Α' Ενότητας για τις πολιτικές στον τομέα της πρόληψης και καταπολέμησης της βίας κατά των γυναικών , επιβεβαιώνουν τον ισχυρισμό αυτό , πάντα με την ματιά όσων έχουμε συμμετάσχει στην εφαρμογής τους.

Οι συγγραφείς, Ανδρέας Ντούνης, Αρετή Μαυρομμάτη - Λαγάνη , Θωμαΐς Κάββουρα και Φωτεινή Μηλιώνη, παραθέτουν με σαφήνεια την θεωρητική βάση και κυρίως την φεμινιστική προσέγγιση για την ερμηνεία του φαινομένου και καταφέρνουν να αποτυπώσουν την ιστορική διαδρομή εξέλιξης των ευρωπαϊκών και εθνικών πολιτικών για τη βία, τη δημιουργία των δομών για την υποστήριξη και προστασία των θυμάτων καθώς και την αναγκαία με βάση την οπτική του φύλου συμβουλευτική προσέγγιση.

Δεν έχω παρά να συμμεριστώ τους προβληματισμούς των συγγραφέων και να "σταθώ" σε κάποια σημεία όπως τα βλέπουμε μέσα από την δουλειά μας στο πεδίο.

Το άρθρο του Α. Ντούνη, μας βοηθά να κατανοήσουμε πώς, μέσα από τα κείμενα των θεσμικών οργάνων, αποτυπώνεται η εποχή και η πορεία εξέλιξης της αντιμετώπισης του φαινομένου.

Πέρα από τη νομική βάση που ορίζει τις υποχρεώσεις και την συμμόρφωση των Κρατών – Μελών, τα κείμενα μας προϊδεάζουν για τις πρωτοβουλίες και τις δράσεις που θα ακολουθήσουν και μας θυμίζουν ότι από παρόμοια κείμενα και λέξεις-κλειδιά, σχεδιάστηκαν Προγράμματα όπως το Δάφνη.

Οι έρευνες και τα διακρατικά προγράμματα υπήρξαν για το θέμα της έμφυλης βίας τα εργαλεία, που μας επιτρέπουν να εμπλουτίζουμε τις γνώσεις και τις εμπειρίες μας, να διευρύνουμε τους ορίζοντές μας, ενώ συνεχίζουν να τροφοδοτούν τους εθνικούς σχεδιασμούς.

Αν και ατελείς ή ουδέτερες ως προς το φύλο, οι ευρωπαϊκές πολιτικές για την βία κατά των γυναικών, προηγούνται πάντα με αρκετή χρονική απόσταση, της όποιας εθνικής πολιτικής, με αποτέλεσμα να αποτελούν πάντα ένα ισχυρό πλαίσιο για δράσεις κυρίως, αν συνοδεύονται από χρηματοδοτήσεις.

Μη ξεχνάμε ότι οι ευρωπαϊκές πολιτικές δημιούργησαν τα Συμβουλευτικά Κέντρα και οι χρηματοδοτήσεις τα συντηρούν μέχρι σήμερα.

Τελικά χρειάστηκαν 50 χρόνια, δύο γενιές δηλαδή για να έχουμε ένα κείμενο που αναφέρει με σαφήνεια τον έμφυλο και πολυπαραγοντικό χαρακτήρα της βίας .

Η Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης αποτελεί ένα σταθμό στην ωρίμανση των πολιτικών αλλά και της εφαρμογής τους .

Η Grevio, όπως και η CEDAW, ως μηχανισμός επεξεργασίας παρακολούθησης και αποτίμησης των δεσμεύσεων των κρατών σε βάθος χρόνου, έχει σχεδιαστεί με στόχο να

επιτευχθεί η σύγκλιση και να βοηθηθούν οι χώρες που υστερούν στην εφαρμογή των πολιτικών.

Με βάση την ελληνική εμπειρία φαίνεται ότι έχει ήδη συμβάλει στην βαθύτερη ανάλυση και αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των εθνικών πολιτικών και εντοπισμού των κενών και αποκλίσεων από τους στόχους της Συνθήκης , και στην παρούσα συγκυρία γίνεται σε με πιο συστηματικό τρόπο η καταγραφή και αποτίμηση όσων δράσεων προβλέπονται στους στόχους του προγράμματος.

Μας επιτρέπει δε, να δούμε την μεγάλη εικόνα της πολυπλοκότητας και τον πολυπαραγοντικό χαρακτήρα του φαινομένου της έμφυλης βίας, μας αναγκάζει να "δούμε" την δουλειά μας στα Συμβουλευτικά Κέντρα στην πραγματική της διάσταση, δηλαδή ένα μικρό κομματάκι στο παζλ των πολιτικών και δράσεων που ακόμα, περιγράφονται ως προϋποθέσεις για την πρόληψη και θεραπεία του προβλήματος.

Για την Ελλάδα θα είναι επίτευγμα η συλλογή πληροφοριών από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, ενώ ήδη τα στοιχεία από την Αστυνομία και τα περιφερειακά γραφεία ενδοοικογενειακής βίας διαμορφώνουν μια νέα δυναμική στην καταγραφή του φαινομένου.

Η καθυστέρηση της Ελλάδας στην ανάληψη δράσεων για νομοθετική σύγκλιση με την Ευρώπη και στη διατύπωση στόχων, δημιούργησε ένα σύστημα ανάπτυξης πολιτικών αντιμετώπισης της βίας κατά των γυναικών, όπως το περιγράφει η συγγραφέας Μαυρομμάτη- Λαγάνη, με κάποιες ιδιαιτερότητες που έχει ίσως ενδιαφέρον να αναφερθούν.

Επέτρεψε την αξιοποίηση της εμπειρίας των χωρών που ήδη είχαν συστήματα υποστήριξης γυναικών θυμάτων και υιοθέτησε εξ αρχής την κριτική φεμινιστική "ματιά" μέσα από μια ευτυχή συγκυρία, να ασχοληθούν με την εκπαίδευση των πρώτων στελεχών κέντρων και ξενώνων, φεμινίστριες πανεπιστημιακοί της δεκαετίας του 80. Αυτές έβαλαν τη βάση για την οπτική του φύλου χωρίς ποτέ αυτό να αμφισβητηθεί και να αλλάξει.

Φατούρου, Χλιόβα, Τατά Αρσέλ και άλλες, μας έδωσαν τα μοναδικά εργαλεία συμβουλευτικής για την υποστήριξη των θυμάτων έμφυλης βίας.

Ο δημόσιος χαρακτήρας των δομών, επέτρεψε και προσέφερε τη βάση της συμβουλευτικής σχέσεις με τα θύματα.

Δηλαδή τη συνεχή λειτουργία και σταθερή στελέχωση σε ένα χώρο που φαντάζει το σπίτι που δεν έχουν. Ένα σπίτι που νοιώθουν ότι υπάρχει σύμπνοια και συνεργασία στην ομάδα ενώ ακόμα διατηρεί την φεμινιστική προϋπόθεση των κέντρων της πρώτης φάσης, δηλαδή της βιωματικής προσέγγισης από γυναίκες συμβούλους αποκλειστικά. Ο χαρακτήρας αυτός, διαφυλάχτηκε με την επιμονή της επί κεφαλής του δικτύου Δώρας Κατσιβαρδάκου και δεν διεύρυνε ποτέ τις υπηρεσίες σε δράστες ή κακοποιημένους από γυναίκες

συντρόφους, άντρες, που εξελίσσεται με παρατήρηση και γνώση με βάση τα περιστατικά δηλαδή τις γυναίκες που απευθύνονται σε μας.

Στο πλαίσιο αυτό των Συμβουλευτικών Κέντρων καθιερώθηκε η νομική συμβουλευτική όπως αποτυπώνεται και αναλύεται στο άρθρο της η Μηλιώνη.

Στα Κέντρα δε, προσφέρεται σε συνδυασμό με την πληροφόρηση για το σύνολο των υπηρεσιών κοινωνικής στήριξης, βραχείας συμβουλευτικής ψυχοθεραπείας, ή παραπομπής σε ξενώνα σε περίπτωση επικινδυνότητας.

Έχει, ενδιαφέρον πόσο η νομική συμβουλευτική εμπλουτίζει με διαφορετικές και συμπληρωματικές πληροφορίες την εικόνα και το ιστορικό των ωφελουμένων, προς όφελος της συνολικής στήριξης, πόσο διευκολύνει και απαλύνει τις αντιστάσεις των γυναικών να μας εμπιστευτούν, πόσο μας φέρνει αντιμέτωπες με την οργή και τον θυμό των γυναικών για τους ρυθμούς της δικαιοσύνης αλλά και την συνεχή κακοποίηση και θυματοποίηση τους, από τη εμμονική διωκτική στάση των δραστών.

Η συγγραφέας, μας παραθέτει την προβληματική και τα στοιχεία από πρακτικές νομικής βοήθειας, που επιβεβαιώνουν την διαπιστωμένη ανάγκη όχι μόνο για δωρεάν αλλά για την προσφορά νομικών υπηρεσιών από ευαισθητοποιημένους νομικούς στα θέματα έμφυλης βίας αποτελώντας ένα ξεχωριστό μητρώο για αναζήτηση δικηγόρων.

Τέλος η εργασία της Θωμαϊδας-Κάββουρα είναι ένα παράδειγμα που επιβεβαιώνει τον κοινό τόπο συνάντησης, με ερώτημα ερευνητικό που ενδιαφέρει και τις δύο οπτικές.

Η έρευνα, η βιβλιογραφική ανασκόπηση και οι εμπειρίες των συμβούλων και στελεχών των ΣΚ και Ξενώνων, καταλήγουν σε συμπεράσματα σταθμισμένα και έγκυρα και απαντούν σε ερωτήματα που σε άλλη περίπτωση θα μπορούσαν να θεωρηθούν περιπτωσιολογία ή λαθεμένα συμπεράσματα.

Μπορούν να προέλθουν ή να αξιοποιηθούν στο πεδίο των πολιτικών, να γίνουν νέα εργαλεία στον τομέα της συμβουλευτικής, για την υποστήριξη των περιστατικών μας, αλλά και προτάσεις πολιτικής, προγράμματα και συνέργειες.

Παράγοντες όπως η οικονομική κρίση, η πανδημία που με την πρώτη ματιά φαίνεται να αποτελούν αιτία αύξησης περιστατικών, σίγουρα δεν αποτελούν την γενεσιουργό αιτία της έμφυλης βίας και αυτό αποδεικνύεται.

Μας λείπουν λοιπόν έρευνες στην Ελλάδα για να βελτιώσουμε τις μεθόδους μας και τις γνώσεις μας και κυρίως να απαντηθούν ερωτήματα που μόνο η κοινωνική έρευνα μπορεί να μας προσφέρει. Ο Τόμος στο σύνολό του μπορούμε να πούμε ότι έχει κάνει την αρχή.